

OPUSCULUM SEXTUM.
INDEX SECTIONUM

OPUSCULI SEXTI,

DE JUSTITIA QUAE DEUS REDDIT PRÆMIA MERITIS, ET PŒNAS PRO PECCATIS.

SECT. I. *Sitne in Deo vera justitia, per quam pro meritis præmia retribuat?*

SECT. II. *Sitne in Deo propria et formalis justitia commutativa?*

SECT. III. *Sitne in Deo vera ac propria distributiva justitia?*

SECT. IV. *An sit in Deo justitia legalis, vel alia per quam meritis præmium retribuat absque promissione?*

SECT. V. *Quidnam in Deo sit vindictiva justitia?*

SECT. VI. *Quomodo satisfaciendum sit difficultatibus in principio positis?*

OPUSCULUM SEXTUM.

DISPUTATIO DE JUSTITIA

QUAE DEUS REDDIT PRÆMIA MERITIS ET PŒNAS PRO PECCATIS.

De divina justitia bis per occasionem disserui, semel in 1 tomo 3 partis, disputat. 4, et iterum in repetitione quam superiori anno edidi, super locum Pauli ad Ephes. 1 : *Qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ*; et decrevi de hac virtute, prout in Deo est, amplius non disputare, donec, Deo dante, aut in 1 part. D. Thomæ, quæst. 21, aut in 1. 2, q. 114, quæ sunt propria loca hujus materiæ, aliquid in lucem edere possem. Nunc tamen compulsi me plurimum virorum doctorum admonitio, qui cum viderent et doctrinam a nobis dictis locis traditam, et (quod gravius est) ipsam divinam justitiam a nonnullis modernis magna cum verborum exaggeratione liberius impugnari, necessarium existimarunt, ut pro ipsius Dei, et Christi Domini, et nostrorum meritorum justitia responderem. Hac igitur ratione inductus, Disputationem hanc superioribus addendam putavi, quæ ad majorem etiam lucem alterius Relectionis, quam in præsentem annum paraveram, plurimum conferet; nam, licet non sit propria ejus loci, sed communis ad omnia merita, etiam nunquam mortificata, non tamen est aliena, quia necessaria est ad intelligendam et declarandam sententiam Pauli in illis verbis: *Non est injustus Deus, ut obliviscatur operis vestri*; et multum juvabit ad confirmanda omnia quæ ibi diximus, de re ditu omnium meritorum et præmiorum per poenitentiam. In hac vero Disputatione, non repetam ea quæ in prædictis locis late tractavi, sed solum referam quæ vel contra veritatem ipsam, vel contra rationes ibi factas postea opposita sunt, eisque satisfaciam. Quod

quidem potuissem etiam tunc præstare, non enim illa omnia me latebant; sed eâ omisi, quia non multum urgere existimavi, et ne cogere de justitia secundum se, et de omnibus speciebus ejus latius dicere, propriasque rationes singularum specierum ejus explicare. Nunc autem, quoniam video ex diversa horum principiorum intelligentia divinam justitiam impugnari, hunc laborem assumere non recusabo.

SECTIO I.

SITNE IN DEO VERA JUSTITIA PER QUAM PRO MERITIS PRÆMIA RETRIBUAT.

1. *Prior sententia negans cum suis fundamentis proponitur. — Primum fundamentum. — Est quorundam opinio, Deum non reddere præmium meritis, sive semper vivis, sive postquam mortificata fuerint, vivificatis, ex vera aliqua justitia, sed vel ex liberalitate, vel misericordia, seu gratia; vel ad summum ex fidelitate propter promissionem factam. Fundamentum est, quia Deus non habet justitiam propriam et veram; ergo nihil operari potest aut reddere ex justitia, quia solum potest operari per eas virtutes, seu attributa, quas in se formaliter habet. Antecedens autem probatur, primo, Theologorum auctoritate; docent enim justitiam dupliciter accipi: uno modo, ut respicit debitum, quod necessario solvit ut æqualitatem servet; alio modo, ut tantum dicit condecensiam congruitatis. Priori modo negant reperiri in Deo, sed*

tantum posteriori; constat autem illam priorem esse propriam et formalem justitiam, posteriorem autem solum metaphorice, et secundum quamdam attributionem. Hæc videtur esse sententia divi Anselmi in Prosolog., cap. 10, dicentis: *Cum punis malos, justum est, quia illorum meritis convenit; cum vero parcis malis, justum est, non quia illorum meritis, sed quia bonitati tuæ convenit.* Ex quo loco hanc sententiam elicuit Alex. Alens., 1 part., quæst. 39, memb. 1. Idem sentit Scotus, in 4, d. 46, quæst. 1, et insinuat Bonaventura ibi, art. 2, quæst. 1, ad primum; et Supplement. Gabr., d. 49, quæst. 4, art. 3, dub. 3. Scotus vero addit Deum extra se non habere inclinationem ad unum determinatam, sed solum ad bonitatem suam, ad omne autem aliud objectum contingenter se habere, et ideo nullam justitiam habere posse, nisi ad reddendum suæ bonitati vel voluntati quod eum condecet.

2. *Secunda ratio principalis.* — Secundo principaliter probatur eadem sententia, quia omnis justitia, vel commutativa est vel distributiva: neutram autem harum habet Deus, nec secundum illas reddit præmia meritis; ergo non est in Deo justitia per quam aliquid retribuatur. Major videtur esse Philosophi locis infra citandis, et communis vox omnium; agimus enim de justitia particulari, ut nunc universalem seu legalem omittamus; hanc autem solum in illa duo membra partiuntur, quia justitiæ munus est æqualitatem servare in reddendis debitis; æqualitas autem duplex tantum est: una, secundum proportionem rei ad rem quæ dicitur arithmetica; alia secundum proportionem proportionum duarum rerum ad duos terminos, id est, quam proportionem servat una res ad suum terminum, servet altera ad suum, quæ vocatur geometrica; tantum ergo erit duplex justitia: una commutativa, quæ priorem æqualitatem; alia distributiva, quæ posteriorem servat, juxta doctrinam Aristotelis, 5 Ethic., c. 2 et 3.

3. Jam ergo probatur prior pars minoris, nimirum quod in Deo non sit justitia commutativa. Primo, quia nullus Theologorum eam in Deo posuit, sed omnes negant, ut patet ex D. Thoma, 1 part., quæst. 21, art. 1, et lib. 1 cont. Gent., cap. 93, et 1. 2, quæst. 114, art. 1; quibus locis Ferrariensis et Cajetanus, et alii etiam moderni expositores idem sentiunt. Idem tenet Capr., in 1, distinct. 45, quæst. unica, art. 1, concl. 14; Paludanus, in 4, dist.

46, q. unica, art. 1, concl. 3, ibid.; Durandus, quæst. 1; Richardus, art. 1, quæst. 1; Soto, lib. 3 de Nat. et grat., cap. 7, et lib. 3 de Just., quæst. 5, art. ult., ad 1, et alii. Secundo, idem probatur ratione, quam latius quam alii attingit Durandus supra, et in 2, d. 27, q. 2, et dist. 42, q. 2, quia justitia commutativa versatur inter datum et acceptum, et in eis servat æqualitatem debitam; sed in Deo nihil ex his tribus potest reperiri: ergo neque propria justitia commutativa. Major constat, tum ex ipsa voce commutativæ justitiæ, nam commutativa acceptum et datum requirit; tum ex Aristotele, 5 Ethic., cap. 2, 4 et 5; D. Thoma, 2. 2, q. 61, art. 3, qui asserunt materiam hujus justitiæ esse commutationem, et in ea constituere æqualitatem; tum etiam quia hæc justitia versatur inter duas rationes capaces, ita ut unus reddat et alius accipiat, vel e converso: nam si nihil unius interest quod alter facit, quæ ratio justitiæ in alio reperiri potest? Minor autem probatur a Durando, et aliis, imo etiam a D. Thoma 1. 2, q. 114, art. 1, ad 2, tum ex illo Pauli ad Rom. 11: *Quis prior dedit illi, et retribuetur ei?* tum ex illo Job 22: *Quid prodest Deo, si justus fueris? aut quid ei confert, si fuerit immaculata rita tua?* et cap. 25: *Si juste egeris, quid donabis ei? aut quid de manu tua accipiet?* et ex illo Lucæ 17: *Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite: Servi inutilis sumus.* Nihil ergo a nobis accipit Deus; ergo nihil nobiscum commutat ex justitia. Item nihil nos in utilitatem ejus facere possumus; ergo nullam æqualitatem tenetur ipse nobiscum facere ex vi commutationis. Denique argumentatur Durandus: Nunquam nos possumus reddere Deo æquale pro beneficiis acceptis; semper ergo ipse superabundanter nobis donavit. Quod ergo debitum justitiæ potest in eo esse, ut aliquid nobis det ad constituendam æqualitatem commutationis?

4. Et augetur difficultas hæc ex alia ratione vulgari, quam etiam attingunt Durandus et alii, quia pater ad filium, et dominus ad servum obligari non potest ex vera ac propria justitia commutativa, juxta doctrinam Aristotelis, 8 Ethic., cap. ult., et 9 Ethic., cap. 6, ubi rationem reddit, quia filius, præsertim quando non est separatus a patre, seu emancipatus, tanquam pars ipsius patris esse censetur; quare, sicut ad seipsum non habet justitiam, ita neque ad proprium filium. Estque proportionalis ratio de servo: nam quidquid servus habet aut est, totum domini est; et

quidquid acquirit, domino acquirit; unde repugnat ut servus per operationem suam acquirat jus justitiæ commutativæ contra dominum, quia tale jus magis esset domini quam ejus, et hoc dominium tollit obligationem justitiæ; quia nemo obligatur ex justitia ad seipsum, vel in eadem materia cujus dominium habet. Hæc autem tota ratio majori ratione procedit in Deo respectu cujuscumque creaturæ, quia multo magis, quidquid creaturæ est, Dei est, et si aliquod jus creatura acquirit, magis est sub dominio Dei quam creaturæ; ergo fieri non potest, ut Deus ex propria justitia commutativa aliquid retribuatur creaturæ.

5. Tertio principaliter probatur altera pars superius subsumpta de justitia distributiva; quod enim in Deo non reperitur, multi ex Theologis citatis sentiunt, præsertim Alensis, Bonaventura, Scotus, Durandus. Paludanus, Supplementum Gabrielis, eisdem locis. Ratione etiam probatur ex natura justitiæ distributivæ, quam tradit Aristoteles, 5 Ethic., c. 3, et amplectitur D. Thomas 2. 2, quæst. 61, art. 2, et auctores superius citati: nimirum justitiæ distributivæ munus esse distribuere bona alia vel præmia inter multos, juxta proportionalitatem eorum inter se, et eorum præmiorum, quæ recipiunt, et non secundum æqualitatem et proportionem rei ad rem: sed Deus, cum retribuit bona pro meritis, non respicit hanc proportionem proportionum, sed æqualitatem rei ad rem; ergo Deus in hoc opere non servat justitiam distributivam, et consequenter neque in ullo alio, est enim eadem ratio de cæteris; imo, si in aliquo esse potest aliqua apparens ratio justitiæ, maxime in hoc, ut omnes fatentur. Major satis videtur probata auctoritate Aristotelis, et communi Philosophorum consensu, et quia alias nulla potest excogitari sufficiens distinctio inter justitiam distributivam et commutativam. Minor vero probatur ex modo loquendi Scripturæ, ad Roman. 2: *Qui reddit unicuique secundum opera sua;* et ex forma divini judicii in quo unusquisque recipit prout gessit; et ex divinis promissionibus, non enim promittit Deus unicuique dare secundum proportionem ad alios, sed secundum merita sua; ergo retributio illa fit secundum proportionem rei ad rem, id est, meriti ad præmium, et non secundum proportionem ad alios: sed si hæc resultet, est quasi per accidens ad talem distributionem; ergo ibi non intervenit vera justitia distributiva, quæ per se respicit talem proportionem.

6. Et confirmatur primo a simili, quia in infligendis pœnis pro peccatis, Deus ex sententia omnium, non exercet veram justitiam distributivam, sed potius imitatur commutativam, juxta illud Apocal. 18: *Quantum glorificavit se, et in deliciis fuit, tantum date illi tormentum et luctum;* et tamen ex illa proportionem etiam sequitur ut, quantum unus damnatus excedit alium in culpis, tantum excedat alium in tormentis; quia tamen punitio illa per se non respicit illam proportionem, ideo non spectat ad justitiam distributivam; idem ergo erit in distributione præmiorum. Tandem iterum confirmatur ex Paludano, quia justitia distributiva supponit commutativam, et in illa fundatur; et ideo prælatus, verbi gratia, tenetur beneficia juxta merita singulorum distribuere, quia ex vi sui officii et muneris ad id tenetur ex justitia commutativa; cum ergo ostensum sit commutativam justitiam non habere locum in Deo, fit ut nec distributiva habere possit. In contrarium vero est Paulus, ad Heb. 6, absolute dicens fore injustum Deum, si negaret præmium debitum meritis etiam vivificatis; et 2 ad Tim. 4, dicens sibi esse repositam coronam justitiæ a judice justo reddendam.

Proponitur generatim contraria sententia.

7. Contraria ergo sententia et vera et apud me certa est, quia majus pondus habent apud me tot Scripturæ locutiones, quas Sancti imitantur et graviore etiam Scholastici, quam rationes quædam philosophicæ humanæ, quæ uno verbo solvi possent, dicendo, virtutes divinas non in omnibus esse commensurandas humanis, neque in iis quæ ad perfectionem simpliciter pertinent, Deo esse proprie ac formaliter negandas; justitiam autem secundum se ac præcise sumptam, et abstrahendo ab imperfectionibus humanis, dicere perfectionem simpliciter sine intrinseca imperfectione. Nam illæ omnes imperfectiones, quæ in justitia humana considerantur, sunt materiales, et quasi accidentales ad abstractissimam et communem rationem justitiæ; quæ omnia satis constare poterant ex iis quæ alio loco diximus. Ut tamen omnibus clare satisfaciamus, dicam prius de ratione justitiæ secundum se, et abstracte sumpta; eamque in Deo reperiri, et ab illa meritorum retributionem procedere ostendam, et inde ad singulas species justitiæ deveniam, et veras rationes formales, quæ per se illis conveniunt, declarabo,

et ex eis qualis sit divina justitia deducam; tandem satisfaciam objectionibus factis.

Justitiam, ut talis est, perfectionem sine imperfectione dicere.

8. *Prima assertio.* — Circa primam ergo partem, assero imprimis justitiam, per se ac præcise sumptam, dicere perfectionem simpliciter, nullamque in suo formali conceptu imperfectionem includere. Probatur primum ex generali ratione virtutis, quæ non passiones moderatur, sed operationes rectas facit; hujusmodi enim virtus dicit perfectionem, eo quod virtus est, et non dicit imperfectionem ex proprio conceptu, eo quod agere vel operari, ut sic, imperfectionem non dicit, sed ex perfectione procedit. Discursus est sumptus ex D. Thoma, cont. Gent., c. 93, quo ipse concludit omnes virtutes, quæ hujusmodi sunt, secundum propriam speciem nullam includere imperfectionem, propter quam a divina perfectione excludantur; quia sunt perfectiones intellectus et voluntatis, quatenus sunt principia operationum absque passione; quod totum perfectionem dicit, et formaliter ac præcise sumptum nullam includit imperfectionem; nam excludimus rationem habitus vel qualitatis, et omnem materialem et imperfectum modum operandi; nihil enim horum virtus operativa ut sic requirit.

9. *Secunda ratio.* — Secundo declaratur ex speciali ratione justitiæ, quam tradit Ulpianus, in l. 10, ff. de Just. et ju., et amplexus est ac declaravit D. Thomas, 2. 2, quæst. 61, art. 1: *Justitia est constans et perpetua, jus suum unicuique tribuens.* In nulla enim ex his particulis ulla imperfectio includitur; nam voluntas perpetua et constans si sit de bono, magna perfectio est; tribuere etiam aliquid alteri ex vi hujus conceptus, imperfectio non est, et quamvis hoc ipsum, quod est tribuere, perfectionem non ponat in tribuente, supponit tamen illam, et ipsa voluntas dandi, per se loquendo, magna perfectio est; adeo ut ex sententia Christi dixerit Paulus, Actuum vigesimo, beatius esse dare quam accipere. Denique, quod is cui aliquid datur habeat jus aliquod ad illud recipiendum, non redundat in imperfectionem dantis id ad quod alius habet jus, nec minuit in ipsa justitia rationem virtutis; imo hoc nomine censetur ipsa excellere inter virtutes morales.

10. *Objectio.* — Dicetur fortasse, quanquam

supposito jure alterius magna perfectio sit illud tribuere et exæquare, hoc tamen ipsum supponere imperfectionem aliquam in tribuente; quia, ut ipse, tribuendo, opus justitiæ faciat, non satis est quod alter habeat jus, sed oportet quod illud habeat respectu dantis; alioqui non erit opus justitiæ, sed liberalitatis; ut, si Petrus tribuat Joanni decem quæ Franciscus illi debebat, tribuit quidem illi id ad quod jus habebat, et nihilominus non facit opus justitiæ, sed liberalitatis; quia jus Joannis non erat respectu ipsius Petri, sed respectu alterius; jam vero quoties aliquis habet jus respectu alterius, duplex imperfectio videtur sequi seu supponi in tribuente jus illud ex justitia. Una est obligatio et debitum tribuendi illud jus; alia est diminutio aliqua in perfecto dominio ejus rei, quam tribuere tenetur; nam si esset perfectus dominus, jus alterius non obligaret ipsum ad talem rem tribuendam.

11. *Respondetur.* — Verumtamen, quamvis in creaturis hæc vera videantur, si tamen ratio juris et debiti ac domini abstractius concipiatur, intelligi possunt absque ulla imperfectione. Quod breviter in singulis declaro, quia imprimis habere jus ad aliquid, et respectu alicujus, quando contrahi potest sine voluntate et actione ipsius ad quem tale jus refertur, prout contingit in creaturis, imperfectionis est; si tamen illudmet jus, et omnes in qua illud fundatur, sit ex voluntate et actione ejus, qui illud jus soluturus est, tollitur in hac parte talis imperfectio; habere autem jus ad aliquid, ex vi hujus præcisi conceptus, non excludit quin jus illud haberi possit ab ipsomet derivatum, qui illud ipsum jus soluturus est et exæquaturus; ergo ex hac parte in illo conceptu nulla includitur imperfectio.

12. *Declaratur exemplo.* — Præterea quod aliquis, quando alteri jus tribuit, se privet dominio rei quam tribuit, in creaturis quidem invenitur; provenit autem ex imperfectione et limitatione domini, per se autem ex vi illius conceptus id non est necessarium. Nam si quis, tribuendo alteri jus suum, maneat perfectus dominus ejus rei quam tribuit, cessat ex hac parte omnis imperfectio: hoc autem non repugnat ex vi illius conceptus; ergo etiam ex hac parte in illo conceptu nulla includitur imperfectio. Est autem aliquale exemplum ad hoc declarandum in Republica et membris ejus; singulæ enim personæ, quæ sunt membra Reipublicæ, habent sua propria bona, quorum habent particulare, et inferius

quoddam dominium; quod non excludit quominus Republica in eisdem retineat dominium superius, et altum, ratione cujus potest illis interdum uti quando ad commune bonum Reipublicæ necessarium fuerit. Unde fit ut quando e converso ipsa Republica seu Princeps ejus communia bona inter sua membra distribuunt, secundum distributivam justitiam, ex hac parte nulla imperfectio admisceatur; quia tribuendo illa suis membris, non se privat illo superiori dominio, quod in illa habebat. Dico autem *ex hac parte*, quia, si consideretur Republica quatenus per modum particularis domini speciale dominium earum habebat, sic ad imperfectionem et limitationem pertinet ut illo privetur, et alteri tribuat; quia talia particularia dominia inter se repugnant; universale autem cum particulari non repugnat. Sic igitur quoties juris retributio potest alteri fieri ex vi domini supremi et universalis, quo non privatur tribuens, alteri jus suum et speciale dominium tribuendo, nulla imperfectio in illo officio justitiæ involvitur neque supponitur.

13. *Ratio debiti ex se nullam includit imperfectionem.* — Denique, quanquam ratio debiti, quæ ex lege et directione superioris procedit, imperfectionem supponat creaturarum propriam, ratio tamen debiti ut sic abstractior est; potest enim oriri sine lege ex intrinseca natura et rectitudine voluntatis, ut in Relectione superioris anni latius declaravi; debitum autem quod videtur includi in opere justitiæ tribuentis jus suum unicuique, non limitatur ad debitum ex lege, vel præcepto proveniens; cur enim ratio justitiæ ad hoc coarctabitur? cum justum absolute sumptum abstractius sit quam justum legale, ut sic dicam; in ratione igitur justitiæ recte intellecta, et formaliter ac præcise sumpta, nulla imperfectio includitur. Quæ est expressa sententia D. Thomæ in citato loco, et aliis inferius citandis.

Justitiam secundum suam formalem rationem vere ac proprie in Deo reperiri.

14. *Secunda assertio.* — Ex his ergo ad Deum ascendendo, assero secundo justitiam, proprie ac formaliter sumptam, esse unum ex divinis attributis, quod propriissime et non per metaphoram tantum, imo principaliter in Deo existit tanquam in primo analogato. Hæc est expressa sententia divi Thomæ, libr. 1 contr. Gent., capit. 93, rat. 3, ubi de

justitia præcise et absolute loquitur, non descendendo ad species, prout nos etiam nunc loquimur. Et in principio illius capituli assumit probandum, in Deo esse veritatem, liberalitatem, et magnificentiam, justitiam, prudentiam et artem: ex quibus alia quinque formaliter et præcise concepta in Deo propriissime inveniuntur, ut ibidem ostendit, et in sequentibus attingemus; ergo idem intelligit de justitia. Idem intendit ibi constituere discrimen inter has virtutes et alias, quæ circa passiones versantur, quod priores reperiantur in Deo, non vero posteriores; constat autem temperantiam, et fortitudinem per metaphoram Deo attribui; ergo sentit justitiam non hoc tantum modo, sed proprie de Deo dici. Idem colligitur clare ex 1 part., quæst. 21, artic. 1. Sed quia in illo loco et aliis descendit ad particulares justitias, ea melius in sequentibus expendemus. Præterea hanc veritatem testimoniis Scripturæ, et rationibus in eis fundatis, latius probavi in Relectione superius citata.

15. *Deducitur ex præcedenti conclusione.* — Ac tandem ita ex præcedente conclusione deducitur, nam omnis perfectio simpliciter simplex, formalis ac proprie in Deo invenitur, ut est certum axioma Theologorum omnium; sed justitia ut sic dicit perfectionem simpliciter; ergo est in Deo vere, proprie ac formaliter. Minor probatur, quia omnis proprietas absoluta, quæ dicit perfectionem sine imperfectione, est perfectio simpliciter; hujusmodi autem est justitia, ut ostensum est. Item perfectio simpliciter juxta vulgarem definitionem est perfectio, quæ melior est in quolibet individuo entis, ut sic, ipsa quam non ipsa, id est, quam oppositum ejus; hujusmodi autem est justitia, ut patet ex declaratione superius data, quia justitia et dicit perfectionem, et ex vi sua nullam perfectionem excludit ab individuo entis ut sic; quia in sua formalitate nullam imperfectionem involvit, neque ad exercendum suum munus aliquam imperfectionem requirit.

16. *Creatura a Deo recipit jus quod habet.* — Deus non amittit, sed potius acquirit dominium rerum tribuendo creaturæ jus ad illas. — *Debitum ex parte Dei non procedit ex lege, sed ex naturali rectitudine illius voluntatis.* — Quod clarissime patebit applicando ad Deum illa tria ultima, quæ in præcedenti puncto declaravimus, ad excludendam imperfectionem a ratione justitiæ; nam si aliquod jus habere potest creatura ad rem aliquam ab ipso Deo recipiendam, totum illud necessario habet ab